

LITERATURA POZYTYWIZMU – POWTÓRKA

1. Nazwa epoki:

Określenie POZYTYWIZM pochodzi z dzieła filozoficznego Augusta Comte'a „Kurs filozofii pozytywnej”. Pozytywny oznacza: realny, praktyczny, pewny, służący konkretnemu działaniu; dzisiaj to dodatni, korzystny, pomyślny, aprobujący.

2. Granice chronologiczne:

- Polska**- od 1863 (upadek Powstania Styczniowego) do 1891 (wydanie „Poezji” K. Przerwy Tetmajera)
- Europa**- pozytywizm nazywany był także naturalizmem lub realizmem; lata 60-te XIX w. do 1880 roku.

3. Charakterystyczne gatunki dla Pozytywizmu:

- literackie**: powieść (realistyczna, tendencyjna historyczna, naturalistyczna), nowela, pamiętnik, opowiadanie, obrazek poetycki
- publicystyczne**: felieton, reportaż, szkic, esej, artykuł programowy.

4. Kierunki dominujące w literaturze:

a) realizm (weryzm)

* powieść realistyczna Balzaca „Komedia ludzka”

- tworzenie jako studium społeczeństwa i natury
- prawdopodobieństwo życiowe
- typowość
- przyczynowo-skutkowy przebieg zdarzeń
- ukazywanie obiektywnej prawdy o świecie
- mimetyzm formalny (imitowanie różnych form literackich np. Pamiętników, listów itp.)

b) naturalizm

* Emil Zola „Germinal”

- pisarz jako badacz społeczeństwa (nauki przyrodnicze)
- fizjologizm-determinizm biologiczny (ludzie kierują się instynktami)
- dokumentaryzm (brak komentarza odautorskiego)
- bohater zbiorowy
- brutalność obrazowania
- fascynacja patologiami
- autentyzm językowy (żargon, wulgaryzmy)

c) warto wspomnieć, że w okresie Pozytywizmu następuje rozkwit **publicystyki**, która swój początek wzięła w epoce Oświecenia.

5. Pojęcia i terminy:

Nowela to krótki prozaiczny utwór epicki o skondensowanej akcji, obejmującej jeden wątek. Wydarzenia z życia bohatera rozgrywają się w krótkim okresie czasu, autor unika wszelkich komentarzy, szczegółowych opisów postaci i sytuacji. Istotnym elementem noweli jest punkt kulminacyjny, skłonność do jedności czasu i miejsca.

Powieść- to podstawowy gatunek prozy epickiej; dłuższy utwór fabularny, wielowątkowy, ze skomplikowanym układem wątków i postaci oraz zdarzeniowym charakterem świata przedstawionego. Postacie i zdarzenia są na ogół fikcyjne, ale i tak konkretne, zindywidualizowane, opisane szczegółowo.

Powieść realistyczna- odmiana powieści wykształcona w epoce pozytywizmu (II. poł. XIX w.). Twórcy powieści realistycznej mieli ukazywać wycinek z nurtu życia człowieka i społeczeństwa w sposób obiektywny i z perspektywy zrozumiałej dla przeciętnego odbiorcy, kierującego się typowymi zasadami moralnymi. Najwybitniejszymi przedstawicielami realizmu w Europie byli:

Stendhal, H. Balzak (*Komedia ludzka*), w Polsce: E. Orzeszkowa, B. Prus, H. Sienkiewicz.

Powieść tendencyjna- odmiana powieści, w której świat przedstawiony służy zilustrowaniu określonej tezy autora. Porusza aktualną problematykę społeczną i obyczajową, podporządkowana jest celom politycznym i ideowym. Bohaterowie, wyraźnie podzieleni na dobrych i złych, schematyczni i nieskomplikowani, wypowiadają teksty o charakterze publicystycznym, którymi także nasycona jest narracja. Powieść tendencyjna, podporządkowując dzieło literackie aktualnym celom, zbliżała się do literatury dydaktycznej. Uprawiano ją we wczesnej fazie rozwoju pozytywizmu (m.in. *Marta* E. Orzeszkowej) oraz w okresie realizmu socjalistycznego.

Publicystyka- to piśmiennictwo omawiające tematy bieżące, np. Polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturalne. Jego celem jest kształtowanie (urabianie) opinii publicznej. Rozwija się ona w różnego rodzaju środkach masowego przekazu, a w okresie Pozytywizmu przede wszystkim w prasie, w gazetach takich jak: „Kurier Warszawski”, „Przegląd Polski”, „Kurier Codzienny”, „Słowo”, „Prawda”, „Niwa”, „Czas”, czy „Kraj”.

6. Twórcy i lektury:

a) Henryk Sienkiewicz- laureat Nagrody Nobla

- nowele: „Janko Muzykant”, „Za chlebem”, „Latarnik”
- powieści: „Trylogia”: „Ogniem i mieczem”, „Potop”, „Pan Wołodyjowski”
- listy: „Listy z podróży do Ameryki”, „Listy z Afryki”

b) Bolesław Prus **właśc. Aleksander Glowacki**

- nowele: „Katarzynka”, „Z legend dawnego Egiptu”, „Kamizelka”
- powieści „Lalka”

c) Eliza Orzeszkowa

- powieść tendencyjna: „Nad Niemnem”

d) Maria Konopnicka

- wiersze: „Rota”, „Wolny najmita”, „Na fujarce”

e) Adam Asnyk

- wiersze: „Do młodych”, „Daremne żale, próżny trud”, „Sonet (Jednego serca! Tak mało, tak mało”

f) najbardziej znane przykłady publicystyki:

- Aleksander Świętochowski („Papież pozytywistów” i „Poseł Prawdy”)- „My i wy”, „Wskazania polityczne”, cykliczne felietony „Liberum veto”
- Eliza Orzeszkowa- „Kilka słów o kobietach”, „O Żydach i kwestii żydowskiej”, „Kolka uwag nad powieścią”
- Bolesław Prus- „Nasze grzechy”, „Nowi ludzie”, „O złudzeniach w życiu”
- Henryk Sienkiewicz – „Listy z podróży do Ameryki”, „Listy z podróży do Afryki”, „Przedmowa do I całkowitego wydania poezji Marii Konopnickiej”
- Piotr Chmielowski- „Pozytywizm i pozytywiści”, „Utylitaryzm w literaturze”, „Artyści i artyzm”.

HISTORIA – POZYTYWIZMU –

Wiek XIX-„wiek pary i elektryczności”

I. Ramy czasowe Pozytywizmu:

1. Świat:

1850 (śmierć Balzaka) -1880 (ukazanie się „Powieści eksperymentalnej” E. Zoli)

2. Ziemię polskie:

1864 (upadek Powstania Styczniowego) – 1891 (wydanie „Poezji” przez K. Przerwę Tetmajera)

II. Najważniejsze wydarzenia historyczne:

1. Świat:

1842 – August Comte wydaje sześciotomowy *Kurs filozofii pozytywnej*

1853-1856 – Wojna krymska

1860 – Darwin publikuje rozprawę *O powstawaniu gatunków drogą doboru naturalnego*

1863 – Zniesienie niewolnictwa w Stanach Zjednoczonych

1867 – Powstanie monarchii Austro-Węgier

1870 – Wojna francusko-pruska

1871 – Zjednoczenie Niemiec. Otto Bismarck kanclerzem II Rzeszy

1871 – Komuna Paryska

1881 – Udany zamach na cara Aleksandra II (niektóre źródła wskazują, że zamachowcem był Polak Ignacy Hryniewiecki).

2. Ziemię polskie:

1863-1864 – Powstanie styczniowe, rozpoczęte 22/23 I, ostatnie walki na jesieni 1864 r.

1864 – Stracenie ostatniego przywódcy powstania Romualda Traugutta na stokach Cytadeli

1864 – Reforma uwłaszczeniowa w Królestwie Polskim

1866- nadanie Galicji autonomii przez cesarza Franciszka Józefa

1871 – powstanie Akademii Umiejętności

1873 – Początki tzw. *Kulturkampf* – na ziemiach zaboru pruskiego

1885– „rugi pruskie” – wydalenie z zaboru niemieckiego ponad 26 tys. Polaków

1886- powstanie Komisji Kolonizacyjnej, której zadaniem było wykupywanie ziemi od Polaków w celu zaludnienia jej przez Niemców.

1894- powstaje organizacja mająca na celu ostateczne zgermanizowanie ziem polskich Hakata

1901- strajk dzieci polskich we Wrześni przeciwko procesowi rusyfikacji

III. Wynalazki i odkrycia geograficzne:

1. Wynalazki:

1853- wynalezienie lampy naftowej (Łukasiewicz)

1866- odkrycie praw dziedziczenia (Mendel)

1867- odkrycie dynamitu (Nobel)

1873 – nowoczesny silnik elektryczny (Gramme)

1876 - telefon (Bella)

1879 - żarówka elektryczna (Edisona)

1883- pierwszy kurs pociągu Orient-Express (Paryż-Konstantynopol)

1885- pierwszy samochód z napędem benzynowym (Benz)

1887-odkrycie fal radiowych – (Hertz)

1888- pierwszy film krótkometrażowy „Rundhay Garden Scene” (Aime i La Prince)

1895-1901- odbiornik radiowy (Marconi)

1898- odkrycie radu i polonu (Maria Skłodowska –Curie i jej mąż Piotr)

2. Odkrycia geograficzne:

Livingstone i Stanley zbadali Afrykę

Dybowski i Czerski zbadali Amerykę Południową, Syberię, Australię i Grenlandię

Peary osiągnął biegun północny

Amundsen i Scott osiągnęli biegun południowy

III. Pojęcia.

Autonomia-prawo jakiejś zbiorowości do samodzielnego rozstrzygnięcia swoich spraw wewnętrznych.

Germanizacja-narzucanie lub przyswajanie kultury niemieckiej i języka niemieckiego.

Kulturkampf-walka rządu pruskiego z Kościołem katolickim na gruncie politycznym i ideologicznym w celu wyeliminowania wpływów Kościoła w Niemczech i umocnienia sił popierających unifikację (ujednoczenie) Rzeszy.

Wóz Drzymały- symbol walki z germanizacją w zaborze pruskim. Michał drzymała prowadził spór z administracją pruską, gdyż ta nie pozwalała mu na wybudowanie domu. Zamieszkał więc w wozie cyrkowym.

Hakata- od pierwszych liter naz. niem. *Hannemann + Kennemann + Tiedemann*, naz. założycieli organizacji nacjonalistycznej niem. organizacja antypolska założona w 1894 r. w Poznaniu, o oficjalnej nazwie *Deutscher Ostmarkenverein* (Niemieckie Stowarzyszenie Kresów Wschodnich), która dążyła do wytepienia polskości na ziemiach zaboru pruskiego i prowadziła tam szeroko zakrojoną działalność germanizacyjną; działała aż do 1934r

Rusyfikacja - narzucanie lub przyjmowanie kultury rosyjskiej i języka rosyjskiego.

V. Postacie historyczne.

Otto von Bismarck – kanclerz Rzeszy Niemieckiej
Franciszek Józef I- cesarz Austrii i od 1864 Węgier

Aleksander II- car Rosji, zginął w zamachu

Herbert Spencer- filozof (organicyzm) i myśliciel polityczny

Auguste Comte- filozof (od niego pochodzi nazwa Pozytywizm), ojciec socjologii.

Karol Marks i Fryderyk Engels – ideolodzy komunizmu

Charles Darwin –biolog, twórca teorii ewolucji

John Stuard Mill – filozof, wprowadził pojęcie utilitaryzmu